

США та Єврокомісія 25.03.2022 р. повідомили, що створюють Спільну робочу групу (Task force)³ зі зменшення залежності Європи від російського викопного палива та посилення енергетичної безпеки. Вона працюватиме над забезпеченням енергетичної безпеки ЄС та України у рамках підготовки до найближчої і наступної зим, підтримуючи мету ЄС покінчити з залежністю від російського викопного палива.

Основні цілі Робочої групи:

- (i) диверсифікація постачань за рахунок СПГ;
- (ii) зменшення попиту на природний газ.

Зокрема, Єврокомісія працюватиме, щоб забезпечити, принаймні до 2030 року, попит в ЄС на додаткові ~**50 млрд.м³/рік** американського СПГ. Сполучені Штати працюватимуть, щоб вже у 2022 році забезпечити додаткові обсяги LNG для ринку ЄС у розмірі щонайменше **15 млрд. куб. м** з очікуваним збільшенням у майбутньому.

В 2022 році заплановано **нові потужності сонячної фотоелектричної та вітрової генерації**, які дозволять збільшити виробництво електроенергії на 100 TWh (>15% ніж в 2021 році). Додаткові 35 TWh генерації за рахунок нових проєктів ВДЕ протягом 2023 року (зокрема грантова програма на 3 млрд. євро для встановлення сонячних панелей в домогосподарствах), дозволять скоротити споживання газу на **6 млрд.куб.м** на рік.

Максимізація ядерної і біо- генерації.

В 2021 році кілька реакторів були виведені з мережі для технічного обслуговування та перевірки безпеки. Повернення їх до експлуатації в 2022 році разом новим реактором у Фінляндії, збільшить виробництва ядерної енергії в ЄС до 20 ТВт-год у 2022 році.

Довідково⁴: 2022 року у Німеччині заплановано припинити роботу три АЕС – у Брокдорфі, Гронді та Гундреммінгені. АЕС відключають від мережі та виводять з експлуатації з 31 грудня, при цьому повний демонтаж, як очікується, триватиме два десятиліття і коштуватиме 1,1 мільярда євро за кожну станцію. Три інші АЕС мають завершити роботу в 2023 році.

Тимчасове перенесення термінів закриття АЕС в Німеччині, за оцінками МЕА, може скоротити попит на газ в ЄС майже на 1 млрд.м³ щомісячно або 12 млрд. куб.м річно.

У 2021 році парк біоенергетичних електростанцій в ЄС працював на ~50% потужності. Створення відповідних стимулів та стабільні постачання біоенергії дозволить збільшити ефективність цієї генерації, що дозволить замінити ~ 1 млрд. млрд.м³/рік російського газу.

Прискорення встановлення теплових насосів на заміну газових котлів. Теплові насоси є ефективним та рентабельним способом опалення будинків на заміну котлів, які використовують газ або інше викопне паливо. Подвоєння нинішніх норм встановлення теплових насосів у ЄС заощадило б додаткові 2 млрд. м³ газу на рік. Така програма потребує 15 мільярдів євро додаткових інвестицій.

³ FACT SHEET: United States and European Commission Announce Task Force to Reduce Europe's Dependence on Russian Fossil Fuels; <https://cutt.ly/sS234fs>

⁴ <https://www.dw.com/uk/nimechchyna-zakryvaie-polovynu-aes/a-60307374>

Енергоефективність будівель і промисловості. Наразі щороку ремонтується лише близько 1% будівельного фонду ЄС. Збільшення цього показника з 1% до 1.7% дозволить заощадити понад 1 млрд. куб. м газу (оцінка MEA). Разом з іншими заходами (smart регулювання, тощо) енергоефективності дозволить зекономити 2 млрд м³ на рік.

Заохочення тимчасового зменшення регульованої температури в будівлях.

Потрібна кампанія інформування громадськості, зміни норм, що стосуються температури опалення в офісах і житлових будинках. Важливо зменшити попит на газ для виробництва електроенергії. Зокрема в пікові години.

Довідково: За даними MEA, середня температура опалення будинків в ЄС зараз вище 22°C . Пониження цієї температури на 1°C забезпечить зменшення використання газу від Газпрому на близько 10 млрд. м³ річно. Відповідно пониження на 2°C зекономить 20 млрд. куб. м імпортованого газу.

Хімічна промисловість.

Скорочення використання газу як сировини для промислового виробництва – добрив та хімічних речовин обмежене через потенційний вплив на порушення виробничих ланцюгів, зокрема в харчовій промисловості.

Тимчасовий перехід з природного газу на вугілля та нафтопродукти при виробництві електроенергії.

Така заміна дозволить швидко відмовитись від великих обсягів газу, але має бути тимчасовою, бо підвищить викиди.

Довідково: Тимчасовий перехід від газу до вугілля/нафтопродуктів, за оцінками MEA, могло б зменшити потребу в російському газі для генерації електроенергії приблизно на 28 млрд куб. метрів.

План ЄС з відмови від російського газу – Plan REPower.

ЄС ухвалено план відмови від російського газу, який включає більшість позицій, наведених вище. Передбачається вже до кінця 2022 року замінити 100 млрд кубометрів, або 2/3 газу природного газу з Росії.

«До кінця року ми можемо замінити 100 млрд.куб.м. газу, що імпортується з Росії. Це дві третини з того, що ми у них імпортуємо. Це покладе край нашій надмірній залежності, і надасть таке необхідне поле для маневру. Дві третини до кінця року»⁵ - заявила віце- президент Єврокомісії під час презентації плану REPower.

План базується на 2-х треках:

1. Диверсифікація постачання та залучення більше відновлюваних газів.
 - замінити 60 млрд м³ російського газу протягом наступних 12 місяців через збільшення імпорту газу з інших джерел.
 - замінити 18 млрд м³ шляхом подвоєння виробництво біометану.
 - збільшити виробництво та імпорт відновлюваного водню (20 млн. тон водню можуть замінити 50 млрд. куб. м російського газу).

⁵ Opening remarks by Executive Vice-President Timmermans, 8 Mar 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/speech_22_1632/SPEECH_22_1632_EN.pdf ; https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_22_1632

2. Прискорити перехід до чистої енергії.

- мільйони фотоелектричних панелей на дахах будинків, підприємств і ферм.
- подвоїти швидкість встановлення теплових насосів протягом наступних 5 років.
- Нові проекти вітро- і сонячної генерації.

Таким чином, План відмови від імпорту російського газу є, але він носить загальний характер, не містить заходів та дій, які будуть мати швидкий ефект – перехід на вугілля та нафтопродукти в електрогенерації, відмова від закриття АЕС в цьому та наступному роках. За оцінкою авторитетного польського фахівця, колишнього міністра економіки Польщі та голови правління PGNiG Петра Возняка «заяви, які ми чуємо від чиновників Євросоюзу, що "до кінця 2022 року купівля російського газу зменшиться на дві третини", це лише декларації»⁶.

Тому потрібна організація тиску на Єврокомісію, зокрема з боку країн, що оголосили про відмову від імпорту російських енергоресурсів (США, Канада, Британія, Польща, країни Балтії), з метою схвалення інституцій ЄС та Німеччини і Франції як найбільших економік ЄС, до вжиття екстрених заходів, зокрема, **мораторію на закупівлю газу, нафти, вугілля в РФ**.

Як аргументує посол України в ФРН А. Мельник⁷: «Німеччина може дозволити собі хоча б ввести мораторій та не купувати газ, нафту чи вугілля в Росії місяць чи два і фінансувати за цей час короточасну роботу, наприклад, працівників BASF у Людвігсхафені. Під час пандемії коронавірусу компаніям майже два роки надавалась мільярдна допомога – то чому б не на кілька місяців, щоб зупинити цю війну на знищення?»

Водночас, незважаючи на введення надзвичайного стану на газовому ринку ФРН, уряд в Берліні не прийняв рішення про пролонгацію використання атомної генерації. Консенсус в ЄС відсутній, а отже необхідна активізація зусиль в рамках Трансатлантичного енергетичного партнерства США – ЄС з метою створення додаткового тиску на схильних до схематозу окремих держав-членів ЄС.

⁶ <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/10/685511/>

⁷ <https://www.facebook.com/profile.php?id=100008721072441>

Прогнози щодо імпорту газу з альтернативних джерел та заміщення газу в країнах-членах ЄС протягом 2022 року⁸, млрд. куб. м.

Польща демонструє найбільшу динаміку щодо повної відмови від російських енергоресурсів до кінця 2022 року. Це є наслідком системної та послідовної політики уряду протягом останніх років, спрямованої на незалежність від Росії в царині енергетики.

Дві країни ЄС – Німеччина та Італія – неспроможні замінити поставки газу з Російської Федерації в короткостроковій перспективі. Основною причиною їхньої залежності є хибні політичні рішення початку 2000-х років, просування російських проектів трубопроводів та невиконання вимог ЄС щодо диверсифікації. Німеччина може збільшити поставки альтернативного газу через СПГ-термінали в сусідні країни, але відмовляється через більш високі витрати в порівнянні з поточними угодами з російським «Газпромом».

Італія заблокована через обмежені потужності СПГ-терміналів та надмірний попит через специфіку внутрішньої генерації.

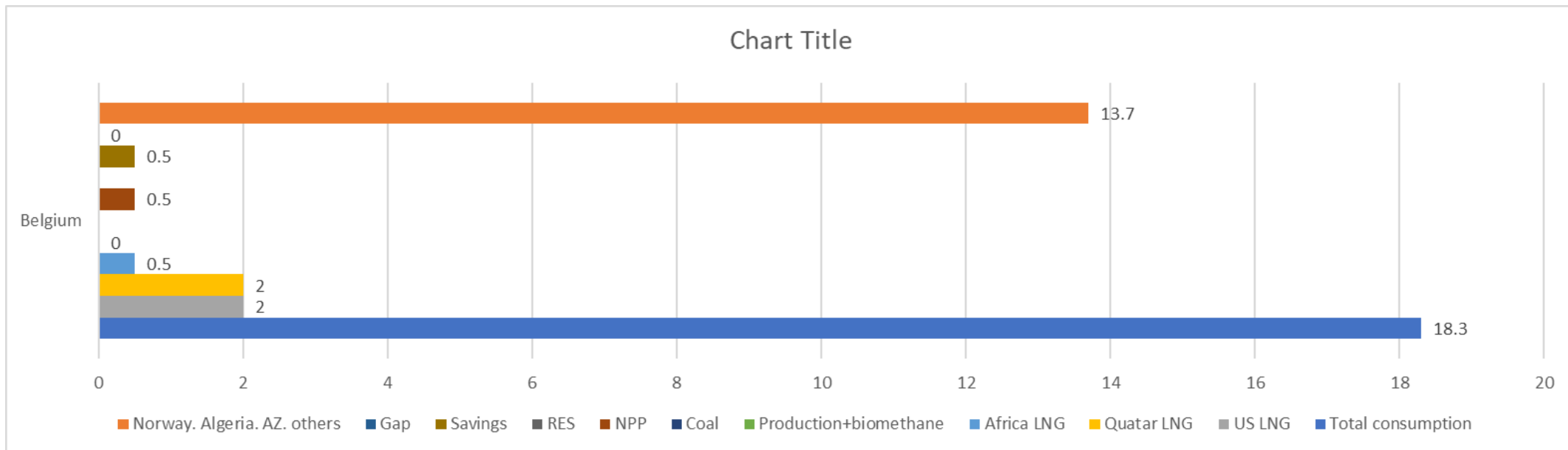
Австрія та Угорщина не мають виходу до моря, залежать від російського трубопровідного газу, але насправді також не зацікавлені в інших варіантах. Найбільш обструкціоністську позицію щодо відмови від російських енергоносіїв займає режим В. Орбана в Угорщині з його сервільною політикою щодо Кремля.

Чехія та Словаччина також не мають виходу до моря з обмеженим доступом до альтернативних ресурсів.

Німеччина фактично є газовим хабом для багатьох сусідів і здатна завдяки співпраці та солідарному підходу забезпечити надходження альтернативного газу на внутрішній ринок і далі до країн Центрально-Східної Європи. Ціни мають значення, але за умови ефективної комунікації та співпраці вони можуть бути знижені завдяки збільшенню обсягів постачання та корегуванню витрат на транспортування.

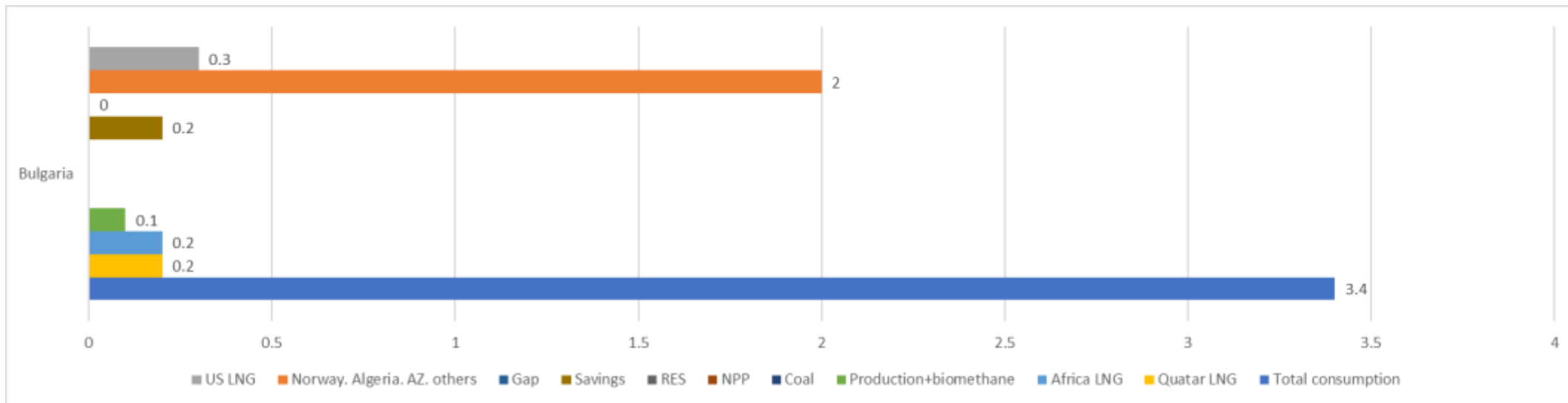
Країни Балтії, які колись були одними з найуразливіших для російської газової зброї, першими прийняли радикальні рішення позбутися остаточно енергетичної залежності від Росії.

⁸ Джерела: Eurostat, ISIC, ENTSO-G, власні розрахунки

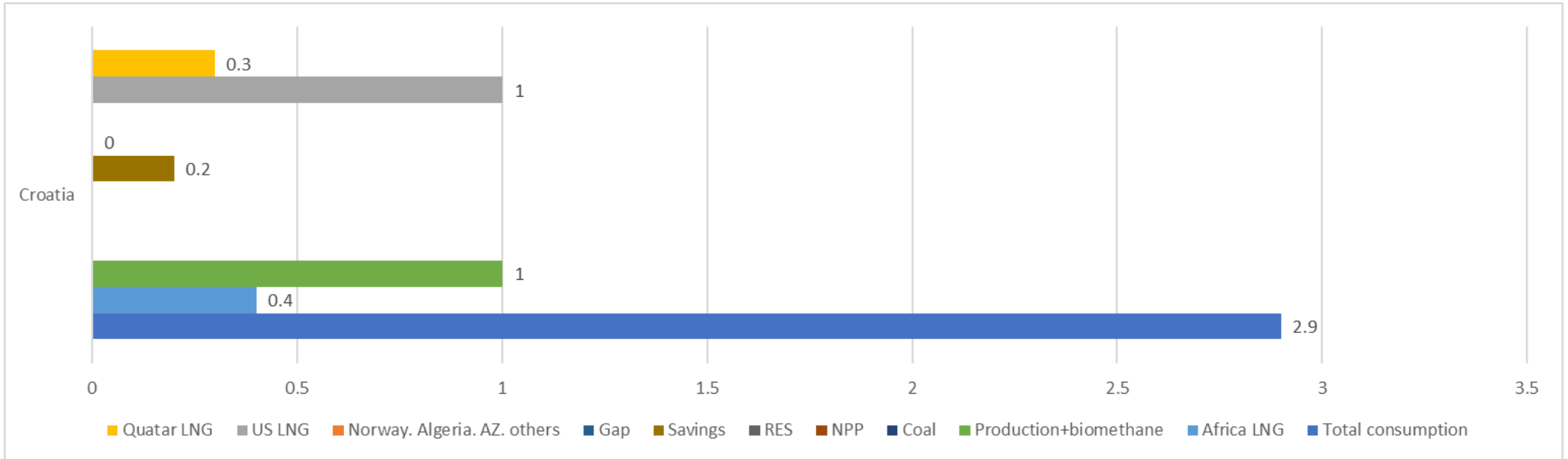

Бельгія має потенціал імпортувати обсяги газу, більші за рівень власного споживання, адже є частиною інтегрованого ринку Північно-Західної Європи і могла би продавати надлишкові обсяги до сусідніх країн. За урядовими даними, частка російської сировини в загальному обсязі імпорту газу складає від 4% до 6%⁹. Протягом багатьох років Бельгія значною мірою залежала від імпорту з Нідерландів – близько 33% в структурі імпорту газу. З Норвегії надходить майже 30% імпорту природного газу Бельгії, а ще 20% надходить з Катару. Значна частина газу імпортується через трубопроводи, але Бельгія також володіє великим СПГ-терміналом у порту Зебрюгге. Цей фламандський порт також відіграє важливу роль у постачанні газу до Франції. СПГ-термінал в Зебрюгге здатний забезпечити додаткову гнучкість у разі потреби ЄС імпортувати більше газу зі США чи інших джерел. Катар розглядається як найкращий варіант, щоб допомогти компенсувати припинення чи обмеження імпорту газу з Росії.

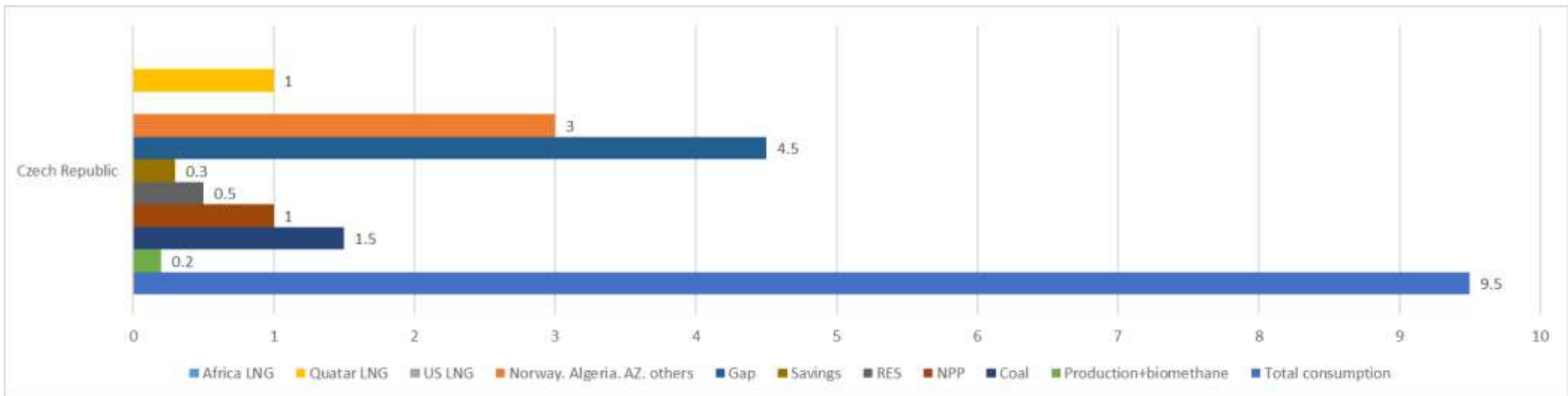
⁹ <https://www.vrt.be/vrtnws/en/2022/03/22/where-does-belgium-get-its-gas-and-what-are-the-alternatives/>
<https://www.brusselstimes.com/belgium-news/216570/explained-what-shutting-off-russian-gas-would-mean-for-belgium>

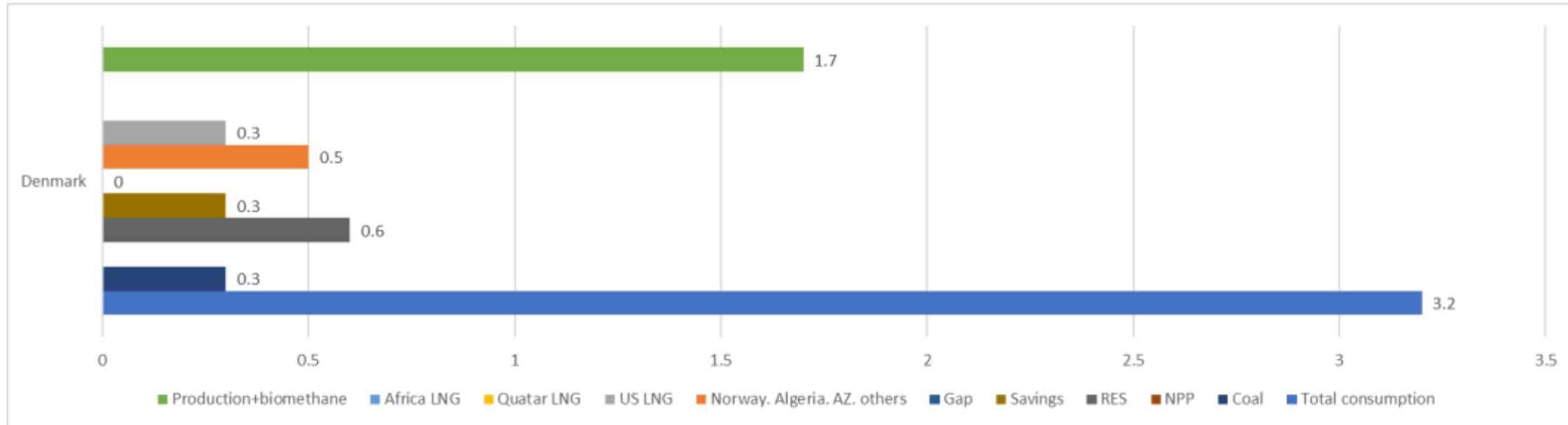
Болгарія може покладатися на постачання азербайджанського газу через новий інтерконектор з Грецією, який має бути введений в експлуатацію в липні цього року. Уряд Болгарії працює над планом заміни російського газу після закінчення терміну дії довгострокового контракту з «Газпромом» наприкінці 2022 року. Попри те, що новий інтерконектор Греція-Болгарія ще не побудований, потужностей старого інтерконектора з Греції до Болгарії вистачило б для покриття споживання природного газу в Болгарії. Також, короткостроковим рішенням могли би стати постачання скрапленого газу з СПГ-терміналів в Туреччині.

Завдяки запуску в експлуатацію СПГ-терміналу на о. Крк, який відкрив можливість імпортувати скраплений газ з Катару та США, Хорватія може відмовитися від споживання російського газу.

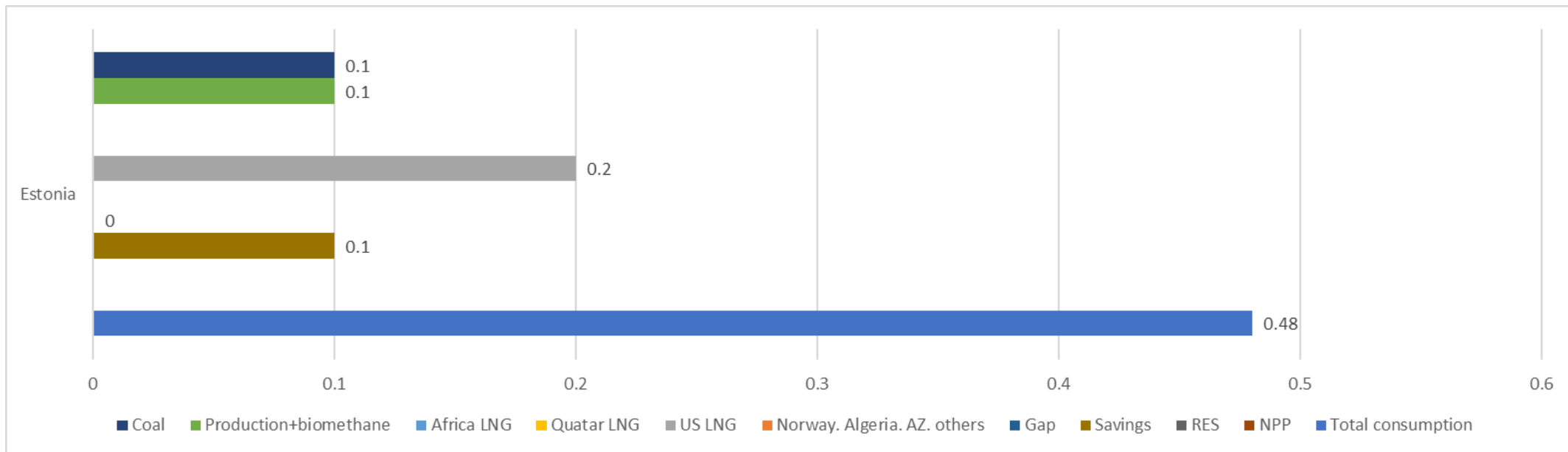

Чехія залежить від постачань газу з Росії, і може замінити лише частину російського газу на норвезький через північнонімецький трубопровід NETRA. Газ із Північного моря через NETRA та сполучну ланку надходить до Чеської Республіки з травня 1997 року. Чеська компанія-оператор Net4Gas також працює над підключенням країни до австрійської газової системи, яка має бути готова до 2028 року. На травень ц.р. заплановані перемовини з Катаром про додаткові обсяги газу для Чехії¹⁰.

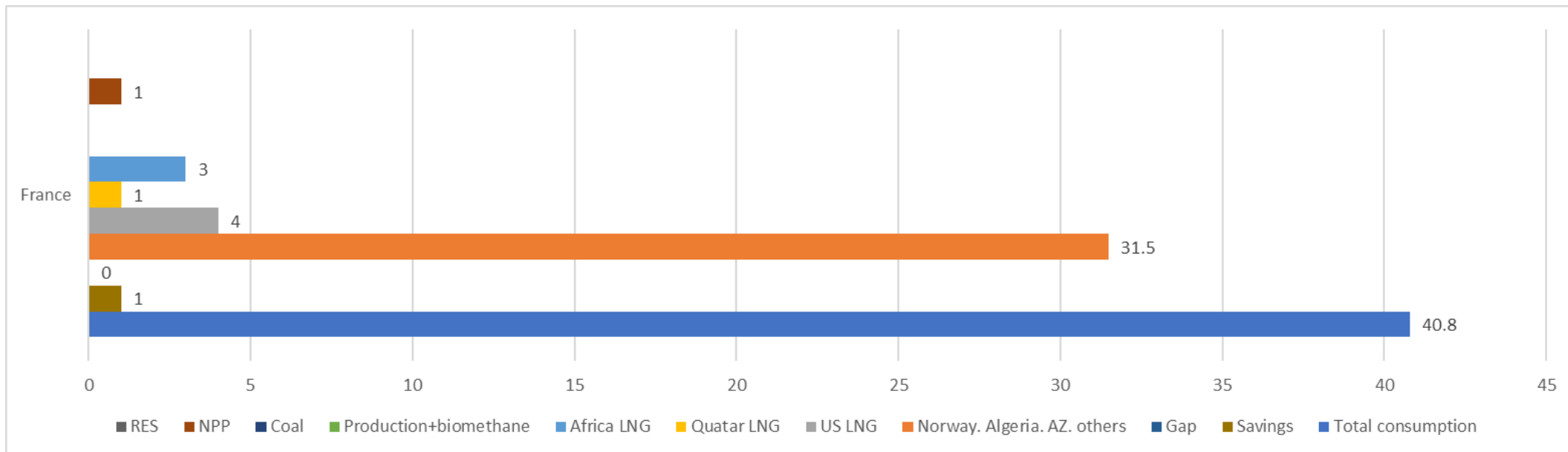

Данія досягла значного прогресу в заміні природного газу біометаном. Споживання природного газу покривається за рахунок власного видобутку. Від російського газу не залежить.

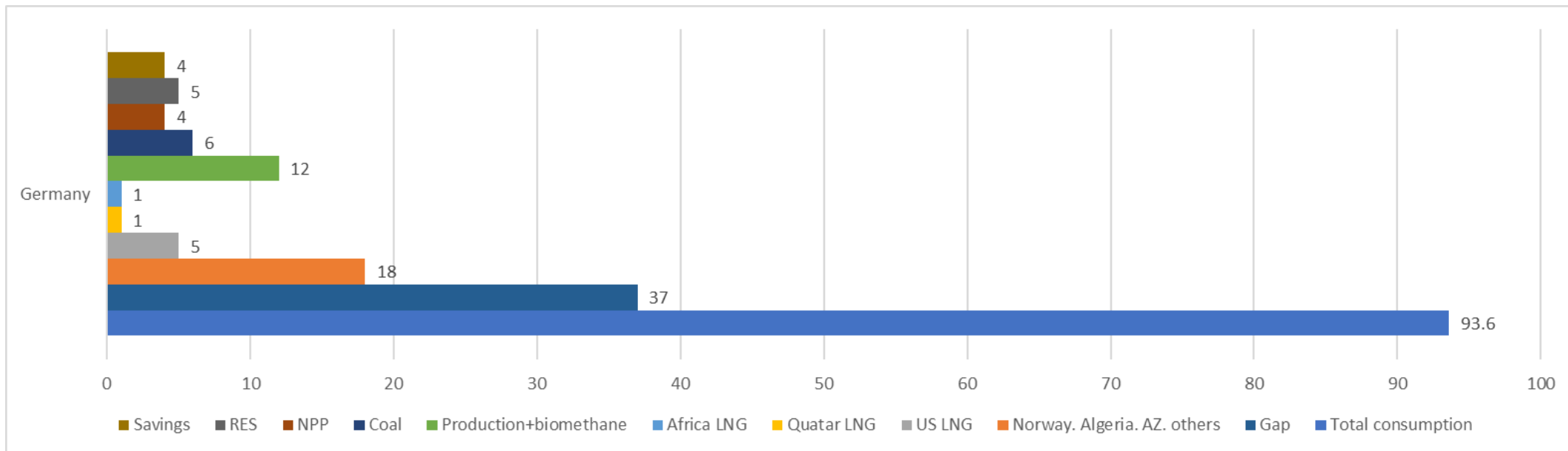
¹⁰ <https://english.radio.cz/czech-republic-bracing-potential-disruption-gas-supplies-russia-8746753>

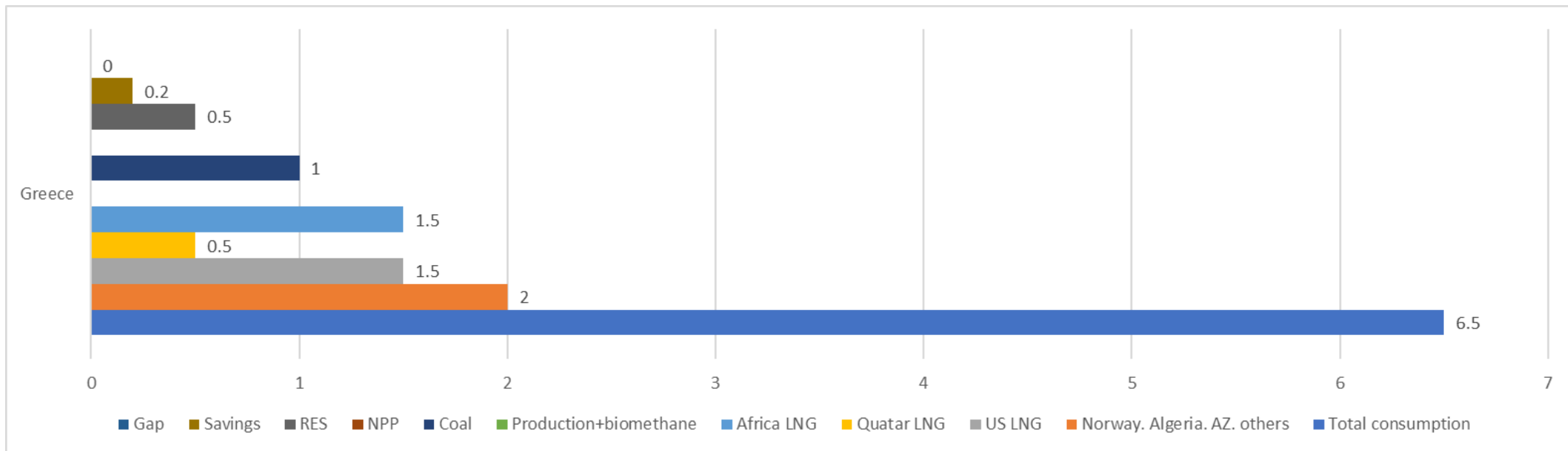
Уряд Естонії ухвалив принципове рішення, що країна відмовиться від імпорту російського газу вже у 2022 році. До осені в портовому місті Палдіскі будуть створені можливості приймати скраплений природний газ, а також створено держрезерв газу обсягом 1 ТВт-год.

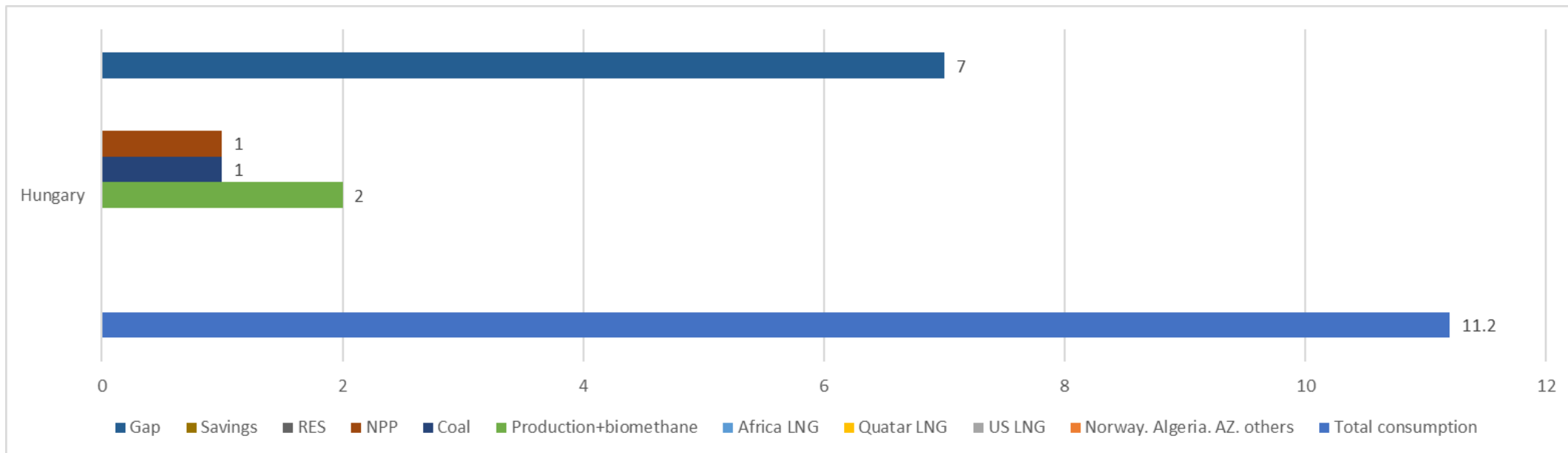
Франція нарощує використання СПГ-терміналів, щоб отримати більше газу та має вільні потужності, якими могли би користуватись і німецькі компанії. Французька TotalEnergies не підтримує відмову від російського газу. Частка російського газу в загальному імпорті природного газу у 2020 р. була на рівні 24% за даними Eurostat.

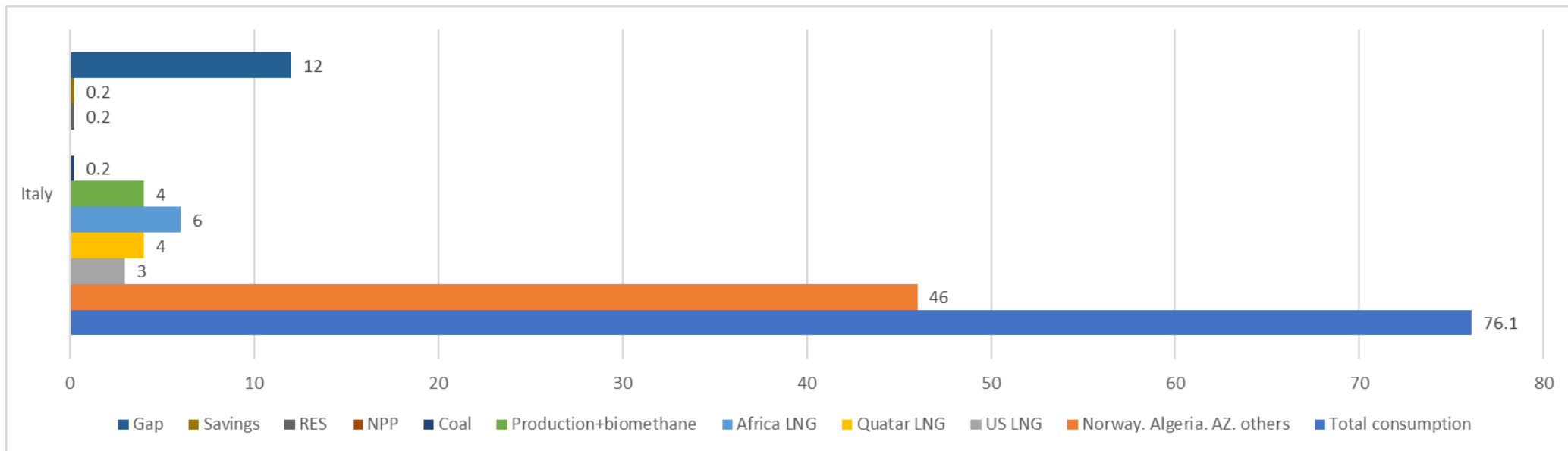
Німеччина має найбільший рівень споживання російського газу серед усіх країн-членів ЄС. Вона може закуповувати більше скрапленого газу через СПГ-термінали в сусідніх країнах, але німецькі компанії не бажають робити це через значні фінансові переваги від поточних довгострокових контрактів з «Газпромом». Ці переваги зменшаться в наступних кварталах через індексацію до нафтових цін, що стимулюватиме німецьких оптових трейдерів підтримувати плавучі установки з регазифікації СПГ, які повинні запрацювати наприкінці 2022 року.

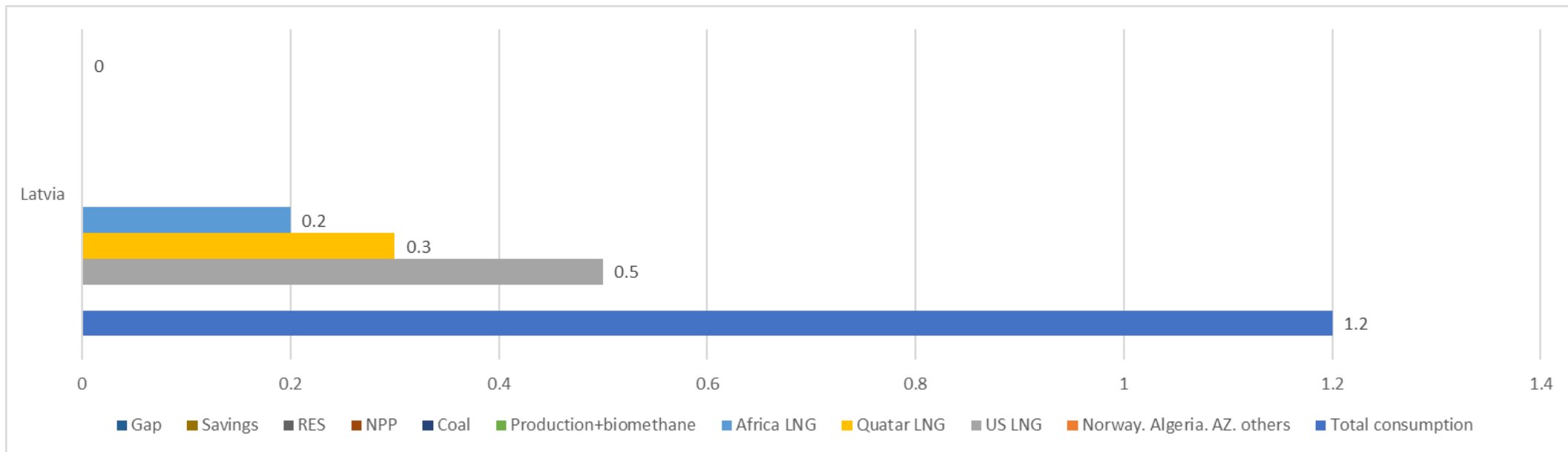
Греція може відмовитися від купівлі російського газу, в разі функціонування СПГ-терміналів на повну потужність, збільшення постачань з Азербайджану та тимчасове повернення до вугільної генерації.

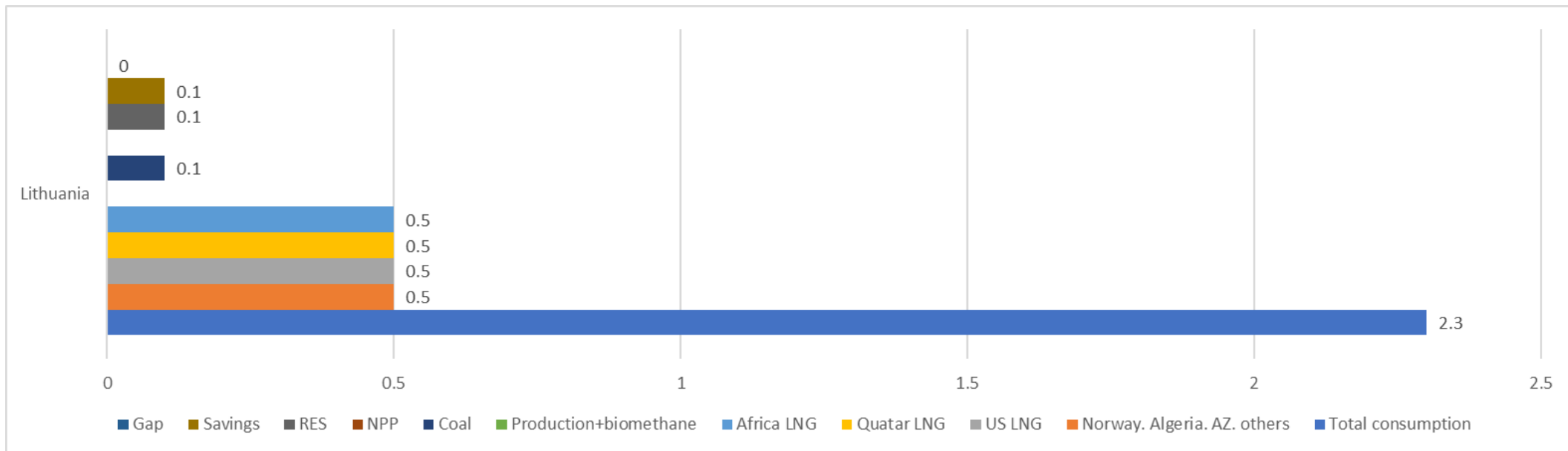
Угорщина майже нічого не робить для альтернативного постачання газу і наразі є однією з найбільш вразливих країн ЦСЄ у випадку переривання поставок російського газу. Прем'єр Угорщини, Віктор Орбан, партія якого в четвертий раз нещодавно перемогла на виборах, підкреслював, що блокування нафти та газу з Росії не є в інтересах Угорщини.

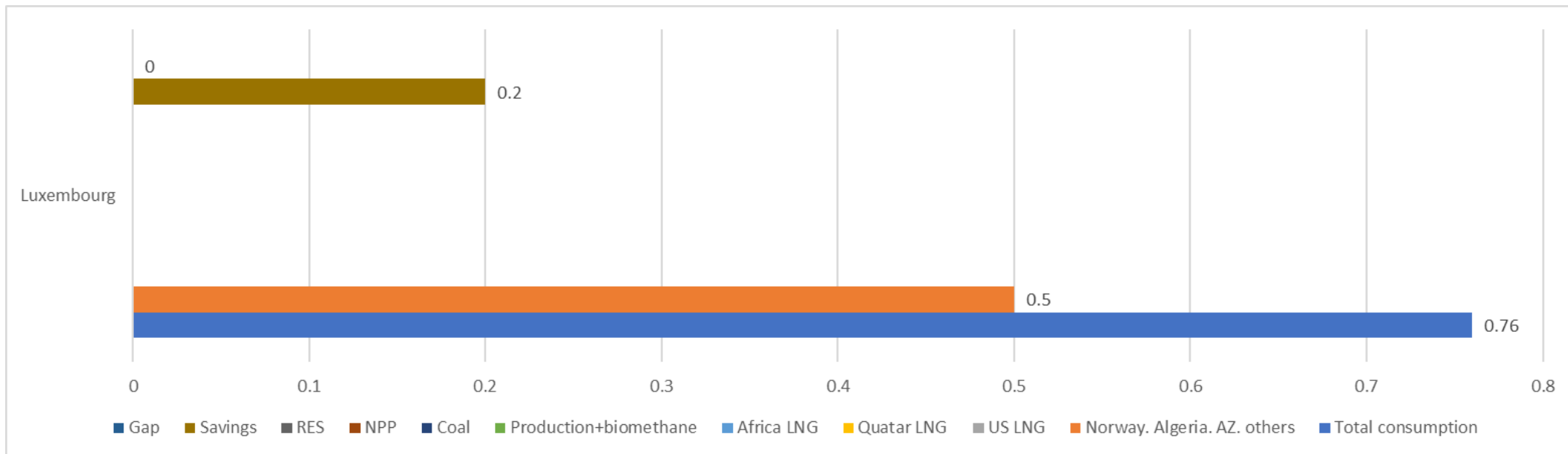
Італія має друге після Німеччини споживання російського газу в ЄС, яке неможливо замінити додатковими постачаннями з неросійських джерел. Існуючі СПГ-термінали не мають достатньої потужності. Італія, яка має трубопроводи з Алжиру, Лівії та Азербайджану, прагне збільшити імпорт СПГ, щоб знизити свою залежність від Росії. Обговорюється питання реанімації трубопроводу EastMed зі Східного Середземномор'я. Італія купує близько 30 млрд куб. м газу на рік у Росії, що становить 40% її загального споживання природного газу. Алжир для країни є другим найбільшим постачальником, що забезпечує 21 млрд. куб. м на рік, або 31% споживання. Представник італійського уряду заявив, що Транссередземноморський газогін, який транспортує газ з Алжиру до Італії через Туніс, працює лише на дві третини своєї потужності у 33 млрд. куб. м на рік. Саме це дає Італії можливість відразу наростити закупівлі з Алжиру, адже не потрібно будувати додаткову інфраструктуру. Третина російського газу, що постачається в Італію щороку, може бути замінена імпортом з Алжиру.

На початку квітня ц.р. Латвія ухвалила чітке рішення про відмову від імпорту російського газу, тому країна розглядає постачання СПГ із США та Катару як дуже перспективну альтернативу російському газу.

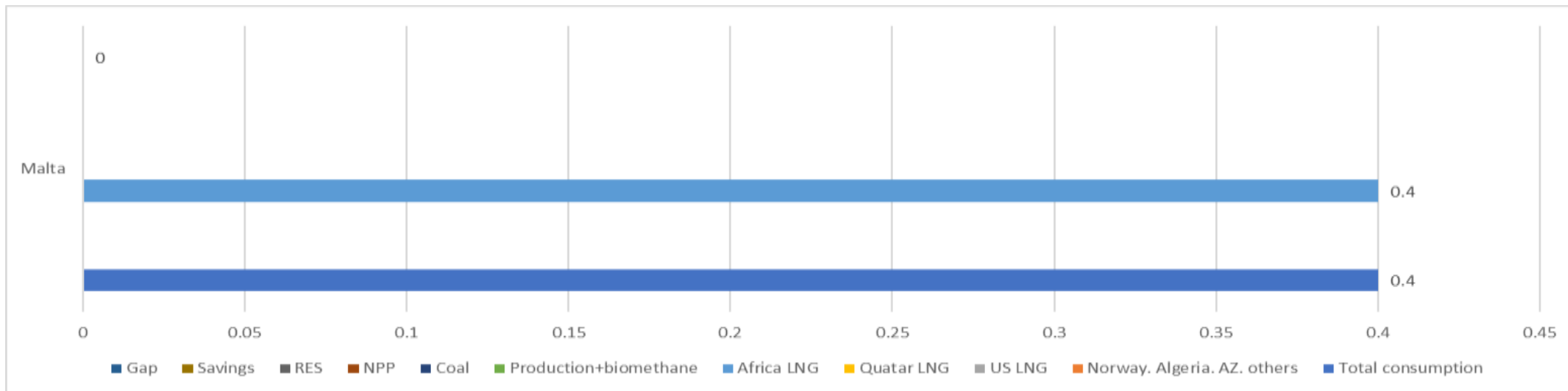

Литва першою з країн Євросоюзу повністю відмовилася від імпорту російського газу з початку квітня. За даними міністерства енергетики Литви, від початку квітня ц.р. газотранспортна система Литви працює без імпорту російського газу.

За даними міністерства енергетики Люксембургу, 25% всього газу, що споживається в країні, надходило з Росії¹¹. 50% надійшло з Норвегії чи Нідерландів, а ще 25% – у вигляді скрапленого природного газу. Люксембург є частиною спільного з бельгійським газового ринку, і на додаток до трубопроводів, які доставляють газ з Норвегії та Нідерландів, бельгійський порт Зебрюгге є одним з найбільших терміналів для СПГ-танкерів.

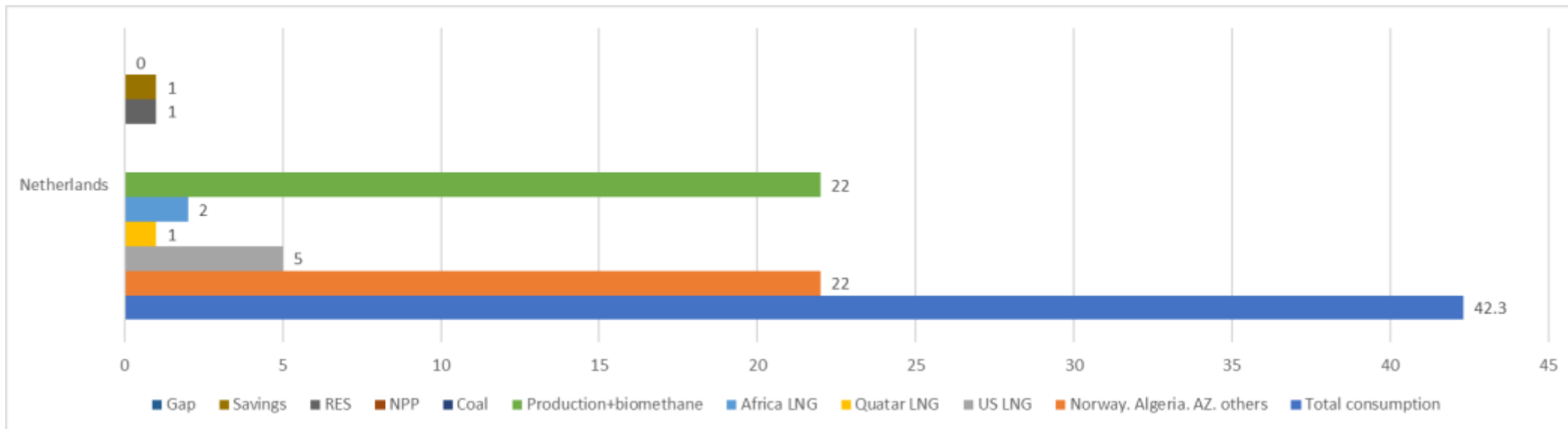
¹¹ <https://today.rtl.lu/news/luxembourg/a/1868814.html>

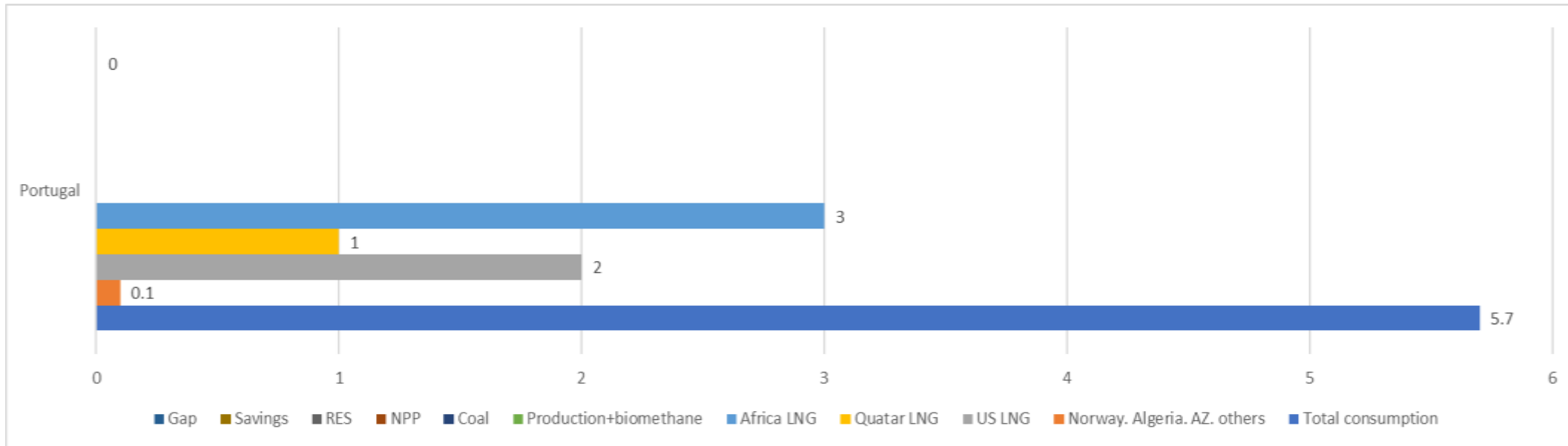
Мальта не залежить від російського газу. За даними¹² міністерства енергетики, острів виробляв 73,6% електроенергії на газових електростанціях, за рахунок спалювання СПГ, отриманого з Африки за посередництва азербайджанської державної нафтогазової компанії SOCAR¹³, 16,7% постачання електроенергії йде з європейської мережі через інтерконектор Мальта – Сицілія і 9,7% від відновлюваних джерел.

¹² <https://timesofmalta.com/articles/view/malta-not-dependent-on-russian-gas-energy-minister.939906>

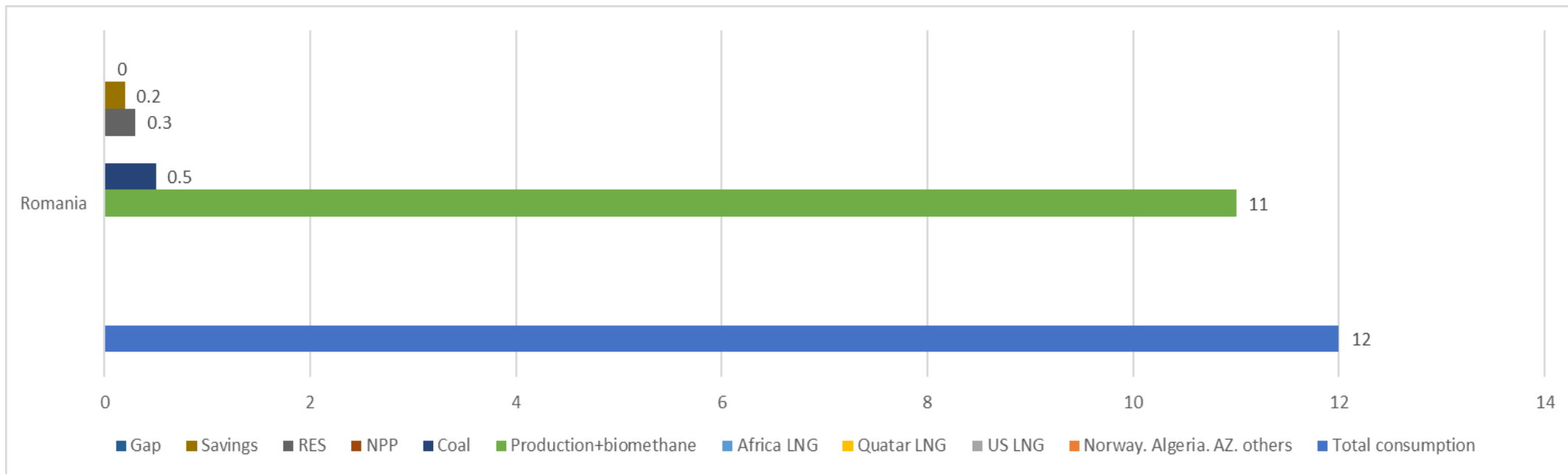
¹³ <https://www.socartrading.com/qa/lng>

Попри те, що Нідерланди є однією з найбільших країн-виробників газу в Європі і більшу частину свого споживання країна покриває за рахунок власного видобутку, частка російських поставок від загального обсягу споживання газу в Нідерландах становить 15%. Імпорт з РФ обумовлений виснаженням традиційного родовища Гронінген, яке півстоліття відіграло стратегічно важливу роль не тільки для Нідерландів, але й для ЄС у цілому.

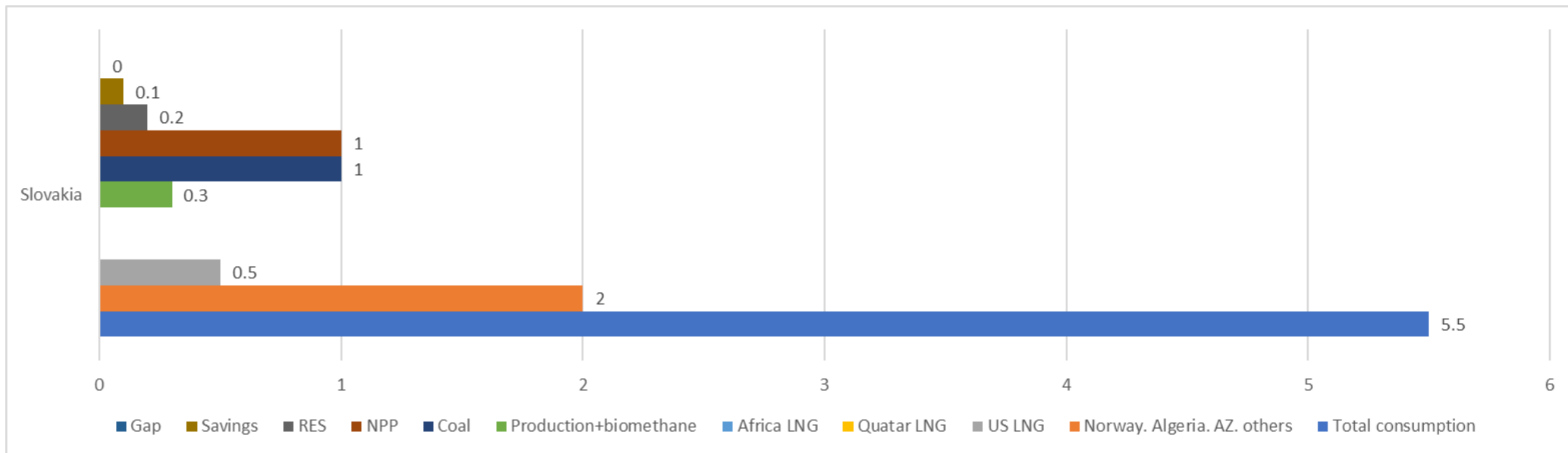

Власного видобутку в Португалії немає. Прямих договорів на поставку газу з Росією немає. Португалія має плани збільшити потужність СПГ-терміналу у Сінеші (5,26 млрд. куб. м/рік), розширити підземне сховище газу та побудувати третій трубопровід до Іспанії протягом чотирьох років, що двократно збільшить потужність в напрямку до Іспанії.

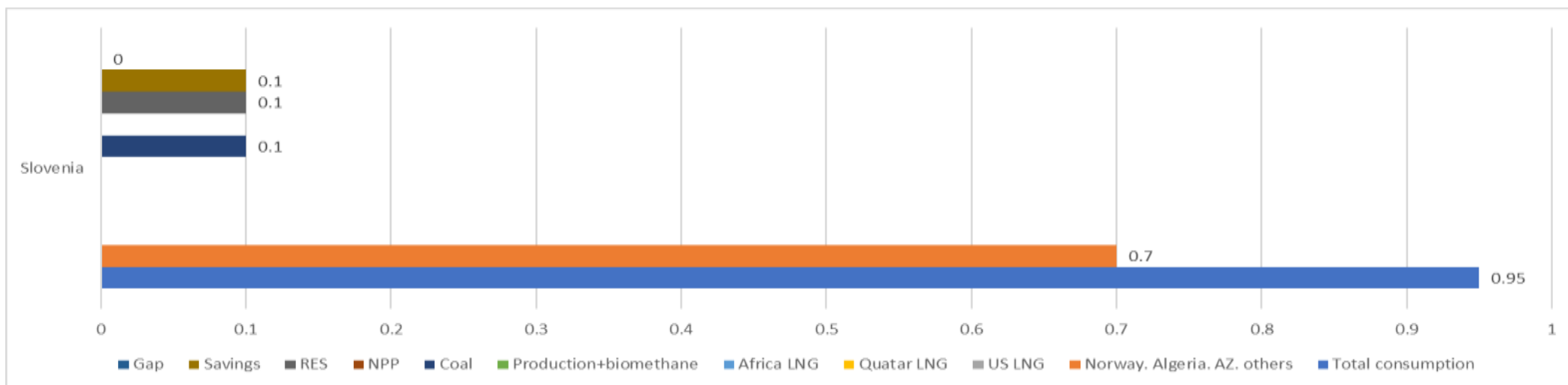

В 2021 році Румунія імпортувала близько 20% природного газу з РФ, а решту потреб в газі покривав власний видобуток. У короткостроковій перспективі Румунія планує збільшити потужності виробництва електроенергії на 300 МВт на вугільному комплексі Oltenia на півдні країни до кінця року. Вона прагне диверсифікувати свої постачання газу, використовуючи шельфові запаси в Чорному морі, які оцінюються в понад 200 млрд. куб. м, а також імпортуючи газ з таких країн, як Азербайджан, Катар, Саудівська Аравія, Єгипет, Ізраїль та Сполучені Штати. Також можливим є розширити потужності атомної електростанції Чернавода, яка виробляє близько 20% електроенергії в країні. Якщо Румунія повністю скоротить імпорт російського газу, то, згідно з нещодавньою доповіддю Energy Policy Group¹⁴, вона матиме дефіцит в 16,5 терават-годин на рік, навіть якщо врахувати збільшення внутрішнього видобутку газу та проекти з відновлюваних джерел енергії.

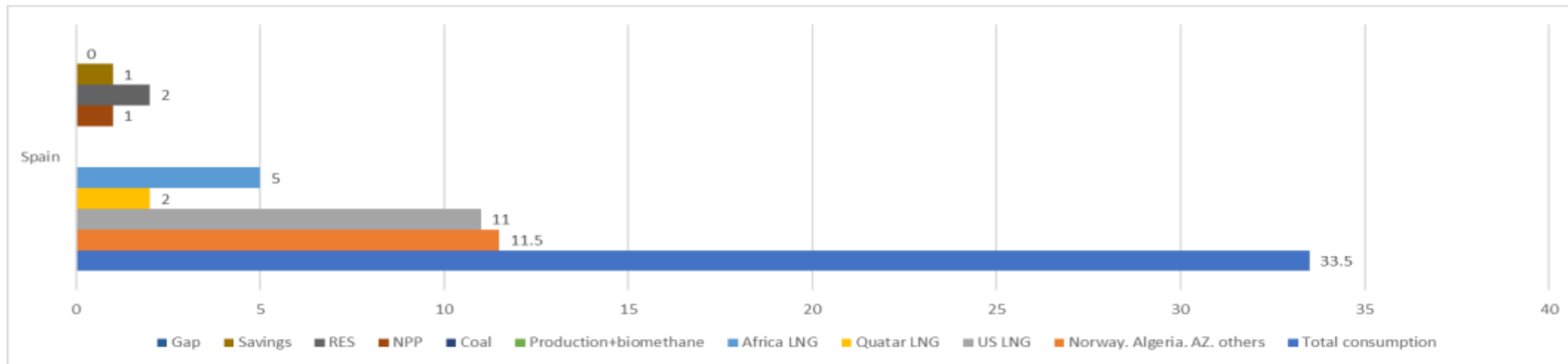
¹⁴ https://www.enpg.ro/wp-content/uploads/2022/04/EPG_RO_GasImports_010422.pdf

Словаччина може отримувати СПГ з Польщі через газовий інтерконектор Словаччина-Польща, але в обмеженій кількості через попит у Польщі. Для Словаччини також важливо забезпечити потік трубопровідного газу з заходу на схід, щоб компенсувати можливе відключення російського газу.

Словенія веде переговори щодо збільшення імпорту природного газу з Алжиру та Марокко через Італію, щоб зменшити свою залежність від російського газу. Пікове споживання газу в Словенії становить 4,5 млн кубометрів на добу. Зараз уряд веде переговори щодо збільшення максимальної пропускної здатності транскордонного пункту Sempeter pri Gorici з 3,5 млн. куб. м на добу до 4,1 млн. куб. м на добу.

Іспанія володіє найбільшими регазифікаційними потужностями в Європі, але транспортування газу далі в Європу через Піреней було проблемою. Офіційно зазначається, що хоча 30-40% російських поставок можна замінити відразу, замінити решту обсягів буде набагато складніше. Однак, у лютому 2022 року на тлі енергетичної кризи в ЄС та зростання напруженості між Росією та Заходом було повідомлено про можливість відновлення проекту Midcat. Це потенційно дозволить перевалювати імпортований СПГ через існуючі іспанські та португальські термінали до Європи. Таким чином, це посилить диверсифікацію.

Висновки

ЄС потрохи просувається в досягненні мети відмови від російського газу. Ухвалений наприкінці березня план відмови від російського газу, передбачає, що вже до кінця 2022 року можна буде замінити 100 млрд кубометрів, або 2/3 газу природного газу з Росії. Враховуючи інертність прийняття рішень в ЄС, плани зі зменшення споживання російського газу можна назвати тектонічним зсувом в європейській енергетичній політиці.

План відмови від імпорту російського газу носить загальний характер, не містить заходів та дій, які будуть мати швидкий ефект – перехід на вугілля та нафтопродукти в електрогенерації, відмова від закриття АЕС в цьому та наступному роках, відтак на думку багатьох авторитетних експертів оголошені плани по зменшенню залежності від російського газу на дві третини носять суто декларативний характер і означена мета може виявитись не досягнутою.

Постачання газу до ЄС може бути збільшено як за рахунок СПГ, так і трубопровідних постачань. Алжир та Іспанію сполучають два газопроводи. Єгипет і Лівія також є потенційними постачальниками. Однак Лівію вважають «нестабільною» і вона не володіє розвинутою інфраструктурою СПГ. Іншим варіантом є Нігерія, хоча запланований газопровід через Алжир розглядається як «проблемний» з огляду на конфлікти та терористичні загрози в регіоні Сахель¹⁵.

Необхідною є організація тиску на Єврокомісію, зокрема з боку країн, що оголосили про відмову від імпорту російських енергоресурсів (США, Канада, Великобританія, Польща, Литва, Латвія, Естонія та ін.), з метою схилення інституцій ЄС та найбільших споживачів – Німеччини та Італії, а також Франції як однієї з найбільших економік, до вжиття екстрених заходів.

Повне ембарго на всі російські енергоносії — найбільш бажаний і правильний варіант дій. Унеможливлення отримання агресором доходів від продажу нафти і газу найдійовішим чином впливають на російську економіку. Часткове або нетривале ембарго — хибна й небезпечна стратегія. Воно може призвести до подальшого зростання цін, зокрема на газ, що, вочевидь, повністю компенсує «Газпрому» втрату обсягів експорту, як це вже було впродовж другого півріччя 2021 року.

У випадку нездатності ЄС запровадити ембарго, необхідним стає запровадження механізму централізованої мінімізації виплат РФ за імпорт енергоносіїв (лише в обсязі покриття собівартості видобутку на свердловині) з одночасною максимізацією відрахувань від ринкової ціни на адресу України в якості надання безповоротної фінансової допомоги від ЄС. Іншою альтернативою може бути адміністративна ціна, яка має бути встановлена Європейською Комісією спільно з картелем споживачів ЄС. Позитивним сигналом є слова прем'єр-міністра Італії Маріо Драгі: «Диверсифікація можлива і здійсненна відносно швидко, у коротші терміни, ніж ми собі уявляли лише місяць тому. У нас є газ у сховищах і буде новий газ від інших постачальників. Європа продовжує фінансувати Росію купівлею нафти й газу, серед іншого, за ціною, яка не має відношення до історичних передумов і собівартості виробництва».¹⁶

¹⁵ <https://www.vrt.be/vrtnws/en/2022/03/22/where-does-belgium-get-its-gas-and-what-are-the-alternatives/>

¹⁶ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-17/eu-can-cut-russian-energy-dependence-sooner-than-thought-draghi>

ЄС: відмова від імпорту газу з РФ.

Стан та перспективи.

Центр глобалістики

«Стратегія XXI»

Квітень 2022

